12.5. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного матеріалу зі збереженням ключових норм, строків, алгоритмів і тестових пасток.

1. Поняття, форми та правові підстави

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні - ширше поняття, ніж міжнародна правова допомога. Воно охоплює вручення документів, виконання процесуальних дій, екстрадицію, тимчасову передачу осіб, перейняття кримінального переслідування, передачу засуджених і виконання вироків.

Міжнародна правова допомога = проведення компетентним органом однієї держави конкретних процесуальних дій, потрібних для провадження іншої держави або міжнародної судової установи.

Правова основа: міжнародний договір + КПК; якщо відповідного договору немає - КПК + принцип взаємності.

За колізії між КПК і міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, застосовується міжнародний договір.

Без договору взаємність потребує письмової гарантії. Український запит за загальним правилом іде через МЗС дипломатичним шляхом.

2. Центральні органи України - ст. 545 КПК

Стадія / ситуація	Центральний орган
Досудове розслідування	Офіс Генерального прокурора
Досудове розслідування у провадженні, підслідному НАБУ	НАБУ
Судове провадження	Міністерство юстиції України
Спеціальний порядок за договором	Орган, визначений договором / КПК

Формула: досудове → ОГП; суд → Мін'юст; НАБУ-провадження → НАБУ.

ОГП і Мін'юст протягом 3 днів надсилають НАБУ довідку про матеріали міжнародної допомоги щодо фінансових і корупційних кримінальних правопорушень.

3. Запит про міжнародну правову допомогу - ст. 548, 551-552

Запит складає суд, прокурор або слідчий за погодженням із прокурором. На досудовому розслідуванні погодження прокурора має бути письмовим.

Центральний орган перевіряє обґрунтованість, правову підставу, форму, переклад, додатки та відповідність договору.

Позитивне рішення → центральний орган направляє запит за кордон протягом 10 днів. Відмова у направленні → матеріали повертаються також протягом 10 днів із зазначенням недоліків або причин.

Запит: письмовий; підпис уповноваженої особи; печатка; переклад. Мова - за міжнародним договором, а без договору - офіційна або інша прийнятна мова запитуваної держави.

Зміст: органи; правова підстава; провадження; опис і кваліфікація правопорушення; підозра/обвинувачення і текст норм КК; дані особи; конкретні процесуальні дії; за потреби присутність українських представників.

Спеціальні додатки

Допит → витяг норм КПК про права/обов'язки + перелік питань або відомостей, які треба отримати.

Обшук, вилучення, арешт, конфіскація та інші дії, що потребують судового дозволу → інформація про докази, які обґрунтовують необхідність заходу.

Для вручення документів і виклику до суду діють спрощені вимоги.

Невідкладно електронно/факсом → оригінал поштою не пізніше 3 днів.

4. Виконання в Україні іноземного запиту

Іноземний запит спочатку перевіряє центральний орган України. Він може: передати для виконання; погодити умови; відкласти; відмовити.

Безпосередній виконавець: орган досудового розслідування, прокуратура або суд.

Загальний строк виконання: 1 місяць від дня надходження запиту безпосередньому виконавцю.

Для складних/великих за обсягом дій строк може бути продовжений центральним або іншим уповноваженим органом.

Після виконання матеріали повертаються центральному органу; він направляє їх запитуючій стороні протягом 10 календарних днів.

Відмова

За наявності договору - застосовуються його підстави. Без договору ст. 557 містить обов'язкові підстави: шкода суверенітету/безпеці/публічним інтересам; остаточне рішення щодо тієї самої особи; відсутність взаємності; відсутність подвійної кримінальності; дискримінаційна мета; те саме правопорушення вже розслідується/розглядається в Україні.

Без договору: «повинно бути відмовлено»; за договором - дивимося конструкцію конкретного договору.

Виконання може бути відкладене, якщо перешкоджатиме українському розслідуванню або судовому розгляду. Відкладення ≠ відмова.

5. Процесуальні дії в Україні - ст. 561-570

За ст. 561 можуть проводитися будь-які процесуальні дії, передбачені КПК або міжнародним договором: вручення документів, допит, впізнання, огляд, обшук, тимчасовий доступ, вилучення, арешт майна, експертиза тощо.

Іноземний запит не скасовує гарантій КПК. Якщо в Україні дія потребує дозволу прокурора або суду - такий дозвіл обов'язковий, навіть якщо право запитуючої держави його не вимагає.

Представник іноземного органу може бути присутнім, робити зауваження та з дозволу ставити питання, але не може самостійно проводити процесуальну дію в Україні.

Вручення документів

Звичайна відмова прийняти належно оформлений документ → він вважається врученим. Якщо немає перекладу українською або мовою, зрозумілою особі, вона може відмовитися - тоді документ не вважається врученим.

Дистанційний допит - ст. 567

Можливий відео- або телефонною конференцією у присутності слідчого судді. Процедура запитуючої держави застосовується лише настільки, наскільки не суперечить засадам КПК України і стандартам прав людини.

Майно та спеціальні форми

Ст. 568 - розшук і арешт майна; ст. 569 - контрольована поставка; ст. 570 - прикордонне переслідування; ст. 571 - спільні слідчі групи.

У спільній слідчій групі процесуальну дію проводить представник тієї держави, на території якої вона відбувається.

6. Виклик і тимчасова передача особи

Виклик із-за кордону - ст. 566

Запит про виклик особи надсилається не пізніше ніж за 60 діб до дати явки, якщо договором не встановлено інше.

Safe conduct (гарантія особистої недоторканності): особу загалом не можна переслідувати, затримувати, брати під варту чи виконувати попередній вирок у зв'язку з діяннями, вчиненими до її в'їзду.

Для підозрюваного/обвинуваченого/засудженого можливі заходи щодо злочину, зазначеного у повістці.

Safe conduct припиняється: письмово повідомили, що участь більше не потрібна + особа могла виїхати + залишилася понад 15 діб.

Тимчасова передача - ст. 565

Застосовується до особи, яка перебуває під вартою або відбуває позбавлення волі та потрібна для показань/інших процесуальних дій, але не переслідується у цьому українському провадженні.

Обов'язкова письмова згода особи. Строк визначають держави; після виконання дій особу повертають.

Для продовження строку документи направляються центральному органу не пізніше ніж за 20 днів до його закінчення.

Тимчасова передача ≠ екстрадиція; виклик ≠ тимчасова передача.

7. Застосування іноземного процесуального права

Загальне правило: на території України діє КПК України. Іноземна процедура може застосовуватись лише як спеціальна можливість, якщо це допустив український центральний орган.

Вона може стосуватися форми допиту, послідовності питань, додаткового документування тощо.

Іноземне процесуальне право не має загального пріоритету над КПК і не може скасувати український судовий/прокурорський контроль чи фундаментальні права.

Міжнародний договір - інша річ: за умов ч. 4 ст. 9 КПК він може мати пріоритет у разі колізії.

8. Допустимість доказів, отриманих за кордоном

Ч. 4 ст. 93 КПК прямо допускає одержання доказів за кордоном через міжнародне співробітництво.

За ст. 550 матеріали, отримані компетентним іноземним органом за процедурою запитуваної держави, можуть визнаватися допустимими без буквального відтворення української процедури, якщо не порушено справедливий суд, права людини та основоположні свободи.

Ст. 553: якщо український запит був направлений з порушенням установленого КПК або договором порядку → отримані матеріали не можуть визнаватися допустимими.

Принцип спеціальності: доказ використовується лише у провадженні, якого стосувався запит, якщо інше не погоджено із запитуваною стороною.

ККС ВС допускає використання таких матеріалів у провадженні, виділеному з первісного, без нового погодження.

Іноземний документ не завжди потребує апостиля/легалізації. Допустимість ≠ достовірність: жоден доказ не має наперед установленої сили.

Фінальна перевірка: належність + допустимість + достовірність + достатність. Остаточно допустимість вирішує суд.

9. Перейняття кримінального провадження

Україна може перейняти переслідування, якщо іноземний суд ще не ухвалив вирок, особа перебуває в Україні, виконані умови щодо громадянства/неможливості екстрадиції, діяння каране і в Україні, а запитуюча держава гарантує відсутність повторного переслідування.

Після перейняття застосовуються КПК і кримінальний закон України; покарання не може бути суворішим, ніж допускає право держави, що передала провадження.

Передання Україною незакінченого провадження іншій державі можливе, зокрема, коли екстрадиція неможлива або у ній відмовлено.

Після прийняття провадження іноземною державою Україна припиняє власні процесуальні дії щодо тієї самої особи і діяння, крім виконання її міжнародних запитів.

10. Фінальна таблиця строків ЄДКІ

Ситуація	Строк
Передача позитивно перевіреного українського запиту за кордон	10 днів
Повернення запиту при відмові у направленні	10 днів
Оригінал після термінового електронного/факсимільного запиту	до 3 днів
Передача ОГП/Мін'юстом матеріалів НАБУ	3 дні
Виконання іноземного запиту безпосереднім виконавцем	1 місяць
Передача результатів іноземній стороні центральним органом	10 календарних днів
Направлення запиту про виклик особи з-за кордону	не пізніше ніж за 60 діб
Safe conduct після повідомлення про непотрібність участі	15 діб для виїзду
Ініціювання продовження тимчасової передачі	не пізніше ніж за 20 днів

Найкоротша формула теми: правова підстава → центральний орган → належний запит → перевірка → виконання за КПК → строки → safe conduct / тимчасова передача → допустимість і спеціальність використання доказів.